

Európska únia
Európsky sociálny fond

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Slávka Gécová

Výtvarné techniky a ich využitie v činnosti vychovávateľa

2015

Publikácia bola vydaná a financovaná z prostriedkov ESF
v rámci národného projektu Profesionálny a kariérový rast
pedagogických zamestnancov.
ITMS kód projektu 26120130002
ITMS kód projektu 26140230002

Výtvarné techniky a ich využitie v činnosti vychovávateľa

Slávka Gécová

Bratislava 2015

Obsah

Úvod.....	3
1 Farba.....	4
2 Výtvarné aktivity.....	9
Práca so šablónou – maľovanie na textil	9
Koláž.....	11
Kombinovaná koláž aj akvarelovou maľbou.....	11
Obrázok vytvorený z papierovej tácky	12
Výtvarné aktivity zamerané na prácu s papierom.....	13
Hračky a kvety z recyklovaných materiálov	14
Obrázok vytvorený odtláčaním s využitím temperových farieb	16
Vytvorenie farebného podkladu	16
Zátišie	20
Suchý pastel	21
Spoločné výtvarné aktivity	22
Práca s papierom.....	23
Antická váza	24
Záver.....	25
Zoznam bibliografických odkazov.....	26

Úvod

Vzdelávací program Výtvarné techniky a ich využitie v činnosti vychovávateľa ponúka široké spektrum možností využitia výtvarných aktivít vo výchovno-vzdelávacom procese. Prostredníctvom vzdelávacieho programu sa účastníci vzdelávania zoznámia so základmi teórie farieb, so základmi výstavby kompozície. V rámci vzdelávania sa uskutočnia aj praktické cvičenia, na ktorých si účastníci priamo precvičia jednotlivé výtvarné techniky a získajú množstvo podnetných nápadov pre svoju prax. Učebný zdroj je zameraný na praktické precvičovanie jednotlivých výtvarných námetov, ktoré môžu slúžiť ako inšpirácia pre vychovávateľov. Účastníci vzdelávania majú príležitosť priamo sa stretnúť s prácou zameranou na využitie temperových a vodových farieb. Z výtvarných techník, ktoré sú orientované na farbu, účastníci vytvoria výtvarné práce pomocou suchého a masného pastel. Veľkú časť výtvarných aktivít vo vzdelávacom programe tvoria kombinované výtvarné techniky. Do výtvarných aktivít sú zaradené aj výtvarné práce zamerané na šitie, ktoré je dôležité na precvičovanie grafomotorických zručností detí, ale aj na precvičovanie bežných zručností pre život.

1 Farba

Základné výrazové prostriedky vo výtvarnej výchove

- ▶ Bod
- ▶ Lína
- ▶ Tvar
- ▶ Farba

Medzi základné farby patria: žltá, červená, modrá.

- ▶ Farba je zrkový vnem, ktorý vzniká podráždením sietnice (tyčinky a čapíky) oka svetlom rozličnej vlnovej dĺžky.
- ▶ Každá látka (farbivá a pigmenty) má schopnosť svetlo určitej vlnovej dĺžky odrážať alebo pohlcovať.

Tón farby

- ▶ Vlastnosť, ktorú označujeme slovom ako žltý, červený, závisí od dominantnej vlnovej dĺžky.
- ▶ Svetlosť farby závisí od podráždenia sietnice, svetlejšie farby odrážajú viac svetla ako tmavé.
- ▶ Nasvetlejšia farba je žltá, najtmavšia je fialová.

Sýtosť farby

- ▶ Je charakterizovaná čistotou farebného tónu, čím je farebný tón čistejší, tým je farba čistejšia a tým sa javí jasnejšia.
- ▶ Odtiene, ktoré vzniknú zmiešaním s bielou, nazývame pastelové odtiene.
- ▶ Odtiene, ktoré vzniknú zmiešaním s čiernou, sú tmavšie a zakalenejšie.

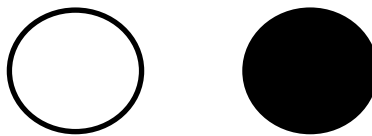
Primárne farby

- Primárne a sekundárne farby:

primárne – žltá, modrá, červená,

sekundárne – oranžová, zelená, fialová.

Doplnkové komplementárne farby – žltá a fialová, oranžová a modrá, červená a zelená, ležia vo farebnom kruhu oproti sebe, ich zmiešaním v správnom pomere vznikne sivá farba.

Biela a čierna

- V pravom slova zmysle ich nepovažujeme za farby.
- Biele svetlo sa dá rozložiť na farebné svetlá spektra.
- Farebné svetlá môžeme opäť zložiť na biele svetlo.
- Čierna farba prezrádza nedostatok svetla, pocit čiernej vzniká za neprítomnosti svetla alebo pri pozorovaní predmetov, ktoré pohlcujú všetky zložky svetla (čierny zamat a sadze).

Kontrast farebných tónov

Prejavuje sa pri doplnkových farbách. Červená sa na tyrkysovom pozadí zdá ešte žiarivejšia, oranžová na modrom pozadí sa stane žiarivejšia, no tá istá oranžová na ružovom pozadí stráca svoju svietivosť a výraznosť. Svetlá sivá sa na červenom pozadí zafarbí do zelena. Je to spôsobené tým, že určitou únavou oka sa indukuje doplnková farba, a tým sa vytvára rovnováha farebného podnetu.

Svetelný kontrast

Nastáva medzi tmavými a svetlými farbami. Svetlejšie plochy sa zdajú byť väčšie ako tmavé plochy. Biely štvorec na čiernom pozadí sa zdá byť väčší ako taký istý čierny štvorec na bielom pozadí. Tento úkaz sa vysvetľuje iridáciou, teda silné svetelné dráždenie sietnicových buniek sa rozširuje aj na okolité bunky, preto objekt vnímame aj ako väčší.

Biely štvorec na čiernom pozadí a čierny štvorec na bielom pozadí

Kontrast sýtosti farieb

Svetelný kontrast sa prejavuje psychologickým účinkom farieb. V prostredí upútajú pozornosť tie farby, ktoré majú sýtu farebnosť. Ak pozorujeme dve rovnako veľké plochy rozličných farebných tónov, náš dojem z oboch plôch nie je rovnako veľký.

Kvantitatívny kontrast

Svetlejšie plochy sú rozpínavejšie ako tmavé. Svetlejšie plochy teplejších farieb sa zdajú byť väčšie ako plochy tmavých farieb. Vyrovnaný dojem získame, ak zmenšíme plochu svetlých

farieb a zväčšíme plochu tmavších farieb. Najteplejšou farbou sa zdá byť oranžová a najstudenšou modrá azúrová farba. Pri komplementárnych farbách najväčší tepelný kontrast nastáva medzi červenou a zelenou.

Psychologická stránka farieb

V súčasnosti sa ňou zaoberáme najmä v interiérovom dizajne, v reklamnej oblasti a v architektúre.

Farba ako symbol

Určité farby a znaky sa celosvetovo stali symbolmi, napr. znak Červeného kríža, semafor.

Aktívne a pasívne farby

Pri pozorovaní farieb na ploche sa zdá, akoby určité farby prestupovali pred plochu obrazu a iné akoby ustupovali. Sýta červená a oranžová vystupujú, zatiaľ čo modrá, najmä ak je lomená bielou, má tendenciu ustupovať z obrazu. Sýte farby sú aktívnejšie ako lomené, teplé sú aktívnejšie ako studené a svetlé sú aktívnejšie ako tmavé.

Ľahké a ťažké farebné tóny

Farby, ktoré vnímame ako najľahšie, ležia v okruhu svetlej modrej. Najťažšie pôsobiace farby ležia v okruhu tmavočervenej. Svetlé modré a modrozelené sú farby vzdušné, ľahké. Tmavočervené, purpurové farby a fialové sú hmotné zemité a ťažké.

Farby blízke a vzdialené

Ak pozorujeme predmety z väčšej vzdialenosti – domy v krajine – ich farby nie sú také sýte, ako keď ich vnímame zblízka. Vzdialená farba sa zosvetľuje a zoslabuje.

Synestézie – predstavy farby, ktoré nevznikajú na základe podráždenia sietnice oka, ale na základe podráždenia iného zmyslového orgánu, farebné videnie pri hudbe. Takéto asociácie má len určité percento ľudí.

Kompozícia

Kompozícia je rozmiestnenie jednotlivých prvkov na ploche obrazu. Kompozíciu ovplyvňuje aj pôsobenie farieb, svetla a tieňa – celkové zostavenie a skladanie, usporiadanie zložiek prvkov v umeleckom diele. Kompozícia môže byť statická nehybná alebo dynamická. Umiestnenie prvku, ktoré je v strede kompozície, vytvára dojem pokoja. Excentrické postavenie prvku vytvára pocit nepokoja. Medzi základné formy kompozície patrí usporiadanie do trojuholníka, do kruhu a do elipsy.

2 Výtvarné aktivity

Práca so šablónou – maľovanie na textil

Pri výtvarných aktivitách zameraných na maľbu na textil si môžeme pomôcť šablónami, ktoré nám zjednodušia prácu. Cez šablóny maľujeme alebo tupujeme štetcom. Na tupovanie môžeme použiť aj hubku. Výhodou práce cez šablónu je, že štetcom môžeme prejsť aj cez šablónu a okraje šablóny nám prebytočnú farbu zachytia, a keď ju dáme dole, ostane nám pekný obrázok s nerozmazanými okrajmi.

Pomôcky: šablóny, kartón na podloženie, štipce na napnutie, voda, handrička, štetce, farby na textil, tričko.

Postup práce

V súčasnosti je na trhu viacero farieb na textil, z ktorých si môžeme vybrať. Je dôležité si všimnúť, na aký textil sú farby určené – či na prírodné alebo umelé materiály, zároveň si treba uvedomiť, že sú farby určené na svetlé odtiene textilu a farby, ktoré môžeme použiť aj na tmavšie sfarbený textil.

Do vnútra trička umiestnime kartón, aby sa nám farba nepretlačila na druhú stranu, zároveň látku trička pekne vyrovnáme pomocou štipcov. Na tričko položíme šablónu, farbu na textil nanášame v tenkých vrstvách, môžeme využiť aj tieňovanie. Pracujeme presne tak, akoby sme pracovali s temperovou farbou. Farbu môžeme naniesť aj cez šablónu, pretože po stiahnutí šablóny nám ostane pekný obrázok a nadbytočná farba ostane na šablóne. Jediné, čomu sa musíme vyhnúť, je to, aby sa farba nedostala pod šablónu. To sa dá opraviť len dodatočným domal'ovaním obrázka po stiahnutí šablóny.

Po domal'ovaní textílií je dôležité, aby sme urobili fixáciu farieb podľa návodu. Šablóny si môžeme vyberať zo širokej ponuky, ktorá je na trhu v rámci kreatívnych potrieb, alebo si ich môžeme vyrobiť sami z tvrdšieho papiera fólie.

Ukážky tričiek maľovaných cez šablónu

Koláž

Pri koláži môžeme využiť staré noviny a časopisy, látky a rozličné odpadové materiály. Pri tvorbe koláže si deti precvičia tvorbu kompozície, prácu s farbou a vlastnú tvorivosť. V prípade, že si na tvorbu koláže vyberieme odpadové materiály, vychovávame deti k recyklovaniu.

Kombinovaná koláž aj akvarelovou maľbou

Postup práce

Najprv je potrebné vytvoriť farebný podklad prostredníctvom akvarelovej podmaľby. Výkres navlhčíme vodou, prostredníctvom vodových farieb vytvoríme jednoduchým zapúšťaním farieb do mokrého podkladu farebné škvrny. Deti tu môžu sledovať, ako sa zapúšťajú

jednotlivé farby a ako sa navzájom miešajú. Potom necháme farebne pripravený podklad vysušiť a pokračujeme s vytváraním farebnej koláže.

Obrázok vytvorený z papierovej tácky

Pri výtvarných aktivitách využijeme i materiál, ktorý nie je určený na maľovanie. Pekný obrázok môžeme vytvoriť pomocou papierovej tácky. Využijeme jej prirodzene zdvihnutý okraj, ktorý bude predstavovať rámik obrázka. Potom môžeme vytvárať obrázok rozličnými výtvarnými technikami. Využijeme kresbu, maľbu, koláž alebo kombinované výtvarné

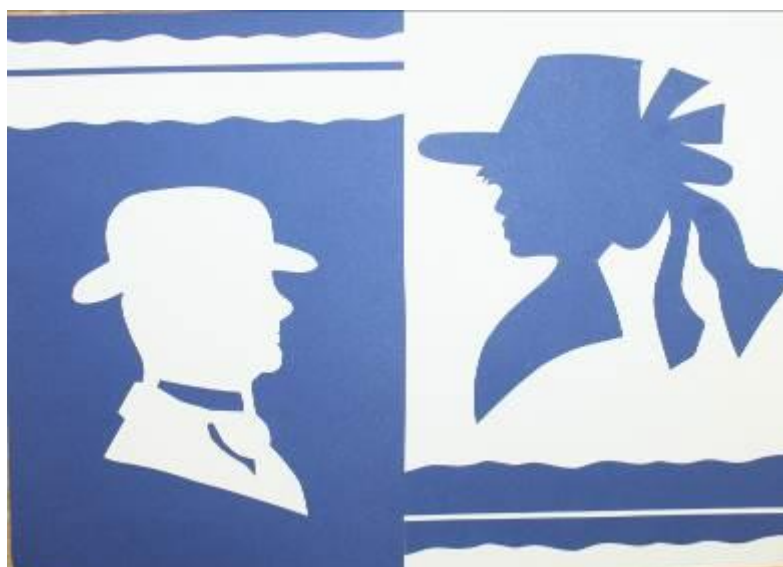
techniky. Deti veľmi radi dotvárajú nielen obrázok, ale aj rámik. Takýmito aktivitami v maximálnej miere podporíme ich tvorivosť.

Výtvarné aktivity zamerané na prácu s papierom

Pri práci s papierom môžeme precvičiť strihanie a vytvoríme jednoduché kompozičné cvičenia, pri ktorých môžeme precvičovať aj farebnú teóriu, napríklad vzájomné pôsobenie doplnkových farieb alebo farebný kontrast svetlých a tmavých farieb. Pre deti môže byť zaujímavé pracovať aj so siluetou ľudskej postavy alebo tváre. Šablóny si môžeme stiahnuť z internetu alebo sa deti môžu navzájom najprv portrétovať z profilu a následne z kresieb vytvoriť siluety, ktoré preniesú na farebný papier.

Hračky a kvety z recyklovaných materiálov

Zo starých nepotrebných látok a tričiek môžeme vytvoriť pekné hračky, vankúšiky a ozdobné predmety. Veľkú obľubu majú u detí aj rozličné farebné kvietky. Z materiálov, ktoré už stratili svoju opodstatnenosť v našom šatníku, rozličnými farebnými kompozíciami vytvoríme nádherné a finančne nenákladné darčeky. Pri týchto činnostiach naučíme deti šiť, precvičíme strihanie. Rozličnými farebnými a materiálovými variáciami povzbudíme tvorivosť u detí.

Obrázok vytvorený odtláčaním s využitím temperových farieb

Postup práce

Najprv si namaľujeme telo páva a potom si na paletku vytlačíme zelenomodrú temperovú farbu. Do vytlačených farieb namáčame vrchnáčik z plastovej fľaše, otlacky následne prenášame na výkres okolo páva, okruh stále zväčšujeme. Do vytvorených modrozelených odtlačkov nanášame tupovaním štetca žlté odtlačky a tenším štetcom čierne odtlačky.

Vytvorenie farebného podkladu

Za pomoci vodových alebo anilínových farieb vytvoríme zapúšťaním farieb do mokrého podkladu rozličné farebné variácie. Na tejto tvorbe je najzaujímavejšie, že nevieme úplne naplánovať, ako bude výsledný efekt vyzerat'. Farbený papier necháme dobre uschnúť. Môžeme ho používať ako podklad, s ktorým ďalej pracujeme napríklad formou koláže, alebo takto upravený farebný papier môže byť základom pre vystrihovanie.

Zátišie

- Obrazy stvárňujúce zátišia sú založené na veciach dennej spotreby. Na obrazoch sú znázornené nehybné predmety: kvety, ovocie, kuchynské nádoby, mŕtve zvieratá, ryby, lovná zver, súčasťou môžu byť aj živí ľudia, zvieratá, remeselnícke náradia, písacie potreby. Prvýkrát bol tento termín použitý začiatkom 18. storočia.
- Vo francúzskom jazyku vyjadruje slovo zátišie *nature morte*.
- V talianskom jazyku slovo zátišie znamená *natura morta* – mŕtva príroda.
- V nemeckom jazyku slovo zátišie predstavuje *stilleben* (pokojné žitie).

Medzi podnetné výtvarné aktivity pre deti môže patriť zátišie vytvorené trhaním farebných papierov. Pri trhaní precvičujeme grafomotorické zručnosti detí.

Suchý pastel

Výtvarné práce zamerané na prácu s pastelom môžu priniesť príjemné spestrenie, pretože práca so suchým pastelom predstavuje zmenu. Suchý pastel má veľmi pekné farebné odtiene. Deti ho môžu rozotierať handričkou alebo prstom a tým menia intenzitu zafarbenia. Ako podklad pod kresbu pastelom nemusíme používať drahé špeciálne papiere, ale môžeme kresliť na drsnú stranu baliaceho papiera alebo na bežné farebné papiere. Práve využitie farebných papierov ako podkladu pod kresbu suchým pastelom nám umožňuje vytvárať zaujímavejšie farebné variácie. Na záver je dobré, keď zafixujeme fixatívom výtvarné práce vytvorené pastelom.

Spoločné výtvarné aktivity

Pri skupinových výtvarných prácach musia deti navzájom spolupracovať, spoločne prinášajú tvorivé nápady. Zväčša sa dokážu do spoločných výtvarných aktivít zapojiť aj deti, ktoré sú nesmelé alebo menej zručné. Každé dieťa zo skupiny dokáže niečím prispieť v rámci spoločnej skupinovej výtvarnej aktivity. Výhodné je pracovať na veľkých formátoch a používať kombinované výtvarné techniky.

Ukážka skupinovej práce

Práca s papierom

Pri výtvarných aktivitách zameraných na prácu s papierom môžeme využívať priestorovú tvorbu objektov a techniky ako quilling a origami. Precvičujeme pri nich priestorovú predstavivosť, presnosť, sústredenosť u žiakov a grafomotorické zručnosti.

Antická váza

Pomôcky: výkres, šablóna s formou vázy, akrylové alebo temperové farby, nožnice, farebné papiere, lepidlo.

Postup práce

Šablónu v tvare vázy položíme na výkres a obkreslíme vázu ceruzkou. Tupovaním štetcom, prstom alebo hubkou nanesieme temperové alebo akrylové farby. Vodu pri tom nepoužívame, pracujeme len s farbami. Z farebných papierov povystrihujeme ozdoby alebo ornamenty, ktoré nalepíme na zafarbenú vázu. Potom vystrihneme celú vázu.

Záver

Učebný zdroj je zameraný na precvičenie jednotlivých výtvarných techník, ktoré môžu vychovatelia priamo využiť vo svojej výchovno-vzdelávacej praxi. Dôležitou zložkou učebného zdroja je poukázanie na možnosť využitia odpadových materiálov pri výtvarných technikách, akými sú staré noviny a časopisy a staré kusy odevov, ktoré by skončili v koši, ale prostredníctvom podnetných a tvorivých výtvarných prác dostávajú druhú šancu a ešte môžu byť užitočné. Výtvarné aktivity podporujú u detí rozvoj tvorivosti, samostatnosti a sústredenia. Prostredníctvom vhodne zvolených výtvarných aktivít deti nadobúdajú zručnosti a vedomosti, ktoré môžu veľmi dobre využiť nielen počas štúdia, ale aj v budúcnosti.

Zoznam bibliografických odkazov

BALEKA, J., 1997. *Výtvarné umění*. Výkladový slovník (malířství, sochařství, grafika). Praha: Academia, nakladatelství Akademie věd České republiky. ISBN: 80-200-0609-5.

BARTKO, J. a A. VOJČÍKOVÁ, 1988. *Výtvarná výchova v 3. a 4. ročníku strednej pedagogickej školy. 1. časť*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

SANDERS, M., 2008. *Akrylová malba krok za krokom*. Čestlice: Rebo Productions CZ, s. r. o. ISBN 978-80-255-0385-0.

WATT, F., 2009. *365 nápadov na kreslenie*. Bratislava: Svojtka & Co. ISBN 978-80-8107-329-8.

Internetové zdroje:

<http://www.dulist.hr/pijan-oborio-semafor-i-pobjegao/26985/>

<http://www.blog.alidesign.eu/2011/01/15/miesanie-farieb-farebne-spektrum/>

Fotodokumentácia: archív autorky

Názov: Výtvarné techniky a ich využitie v činnosti vychovávateľa
Autor: Mgr. Slávka Gécová
Recenzenti: PaedDr. Petra Jašurková, Mgr. Andrea Vitteková
Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave
Grafická úprava: Mgr. Slávka Gécová
Vydanie: 1.
Rok vydania: 2015
Počet strán: 27
ISBN: 978-80-565-1413-9